

En pdf-artikel fra www.salmedatabasen.dk af tidligere valgmenighedspræst og salmedigter Michael Nielsen

Når ordene får vinger

og lidt om tradition og modernitet

Når ordene får vinger

Michael Nielsen, tidligere valgmenighedspræst og salmedigter

Jeg begynder med et citat af forfatteren Morten Sabroe fra bogen *Så længe jeg skriver* (Politikens Forlag 2009). Der står sådan: ”Jeg stod op og tændte lys. Jeg satte mig foran skrivemaskinen. Jeg tændte en smøg...Jeg rev et ark papir ud af notesbogen og rullede det om valsen. Gad vide om ikke jeg havde et digt i kroppen. Det havde jeg ikke, det havde jeg aldrig haft. Digtere, de var sprogets nattergale. De var som møbelsnedkere, de filede og sleb og polerede tingen indtil den var glat og fuldendt som en sten, der har rullet i brændingen i årtusinder.”(s. 188)

Ordene om, at digtere er ” sprogets nattergale” er nødvendige for enhver der skriver, også for enhver der skriver sange og salmer - måske som et fjernt og uopnåeligt ideal, men om ikke andet så som en tilskyndelse til at strenge sig an, til at gøre sit bedste - hver gang!

For mit vedkommende udspringer skriveriet af en glæde ved ord og billeder, rim og rytme. Jeg skrev mine første vers allerede i studietiden - i mange år til skrivebordsskuffen og senere på den måde, at noget af det blev trykt i særdeles exclusive organer - f. eks. *Vrå og Omegns Avis*. De optog et lille digt om vintergækken, hvor et par af versene lyder:

Vintergæk, vintergæk,
hvor du lyser bag min hæk,
titter frem, titter frem,
selv når kulden den er slem...
...

Du får plads, du får plads
i mit bedste snapseglass,
at du gror, at du gror,
siger mer end mange ord!

Disse troskyldige ord og de efterfølgende vers var i *Vrå og Omegns Avis* klemte inde mellem en annonce for en flæskesteg, der nærmede sig sidste salgsdato - og efterlysningen af bortløben sort hankat! Men det blev jo så alligevel ikke ved skrivebordsskuffen... Jeg har til dato udgivet fire samlinger med digte, sange og salmer og har haft stor glæde af det. Hvad anmeldere angår, så har jeg i flere runder følt mig reelt behandlet - og i andre tilfælde har jeg haft mest lyst til at citere Kaj Munks ord om anmeldere. Han skriver sådan: ”Vel kan enhver Køter lette sit Ben op ad Lygtepælen, men slukke dens Lys kan den dog ikke!”

Ord er jo et ejendommeligt fænomen. På den ene side er ord det mest flygtige af alt - men på den anden side det måske stærkeste kommunikationsmiddel, der overhovedet findes.

Jeg tror, at det gælder for os alle sammen, at vi husker ord, der er sagt til os for 10 eller 20 eller 30 år siden - måske var det opløftende og anerkendende ord eller måske var det fornærende og krænkende ord.

Én af mine læremestre i højskolen var Lønne Højskoles forstander Poul Erik Søe, hos hvem jeg havde det privilegium at være gæstelærer i en 10 - 12 år. Søe var selv en sprogmand af format. Han ligger begravet på Agri kirkegård på Mols og nederst på hans gravsten står et af hans sproglige raffinementer indhugget: ”Ordet skæbner, hvad det nævner!”

Han har altså givet Grundtvigs udtryk, at Ordet skaber hvad det nævner, en drejning eller en skærpelse - ud fra den opfattelse, at de ord, vi tildeler hinanden, er skæbnesvangre, at de på godt og ondt giver os skæbne. Måske kan det formuleres sådan:

Et enkelt ord kan binde,
fortiet eller sagt,
det former sind og skæbne,
vi er i sprogets magt!

Det onde ord forkrøbler
og lammer livet selv,
det gode ord er kærtegn,
der sletter gammel gæld.

Ja, ord kan skabe drømme,
der løfter og gør fri,
som gensyn med en glæde
vi bærer indeni!

Teksten, ordene, er naturligvis vigtige og som regel det, det hele starter med. For mit eget vedkommende begynder det ofte med en lille foræring - at jeg pludselig går og mumler på et par linjer, som måske ikke er så dårlige endda. Hvis jeg får dem skrevet ned, så kommer der måske noget ud af. Så er resten hårdt, men naturligvis også fornøjeligt arbejde. Får jeg derimod ikke skrevet den lille foræring ned, men haster videre med dagligdagens gøremål, ja, så forsvinder det hele måske op i luften.

Men når tekst og melodi indgår et lykkeligt møde, så sker der noget stort, så får ordene vinger. Derfor er det på en vis måde ørkesløst at diskutere, om teksten eller melodien er vigtigst? Som teolog har jeg selvfølgelig en naturlig forkærlighed for indledningen til Johannes-evangeliet, hvor der står at læse, at ***I begyndelsen var Ordet!***

Det ændrer dog ikke ved, at melodien er særdeles afgørende for, om en tekst når ud over rampen - kort sagt om den kommer i brug, om nogen tager den til sig?

Så har jeg i øvrigt meget bevidst bedt en række forskellige komponister om at lave melodier til mine sange og salmer. Jeg tror, at det er en god idé med forskellige komponister, fordi det sikrer en variation på melodisiden.

Tradition og modernitet

Det gælder for alle der skriver, at vi befinder os et eller andet sted i spændingsfeltet mellem tradition og modernitet. Nogle er måske tættest på traditionen, mens andre er tættest på moderniteten - ja, i virkeligheden så er de fleste af os måske en slags åndelige pendlere, der svinger frem og tilbage mellem fortid, tradition, oprindelse - og så nutid, modernitet, identitetssøgning?

Jeg drister mig til et litterært eksempel. Det drejer sig om Jeppe Aakjær (1866-1930). Han var bonde, men levede halvdelen af sit voksne liv i København. Han kom ude fra heden, men voksede op med det moderne gennembruds traditioner og brændende spørgsmål. Hvad med ægteskabet? fællesskabet? traditionerne? familien? kvindens stilling? det sociale spørgsmål? osv.

Han kunne på den ene side hylde tiden og moderniteten. Den 1. januar 1926 bragte Politiken hans *Nytårshymne*, hvor et af versene lyder:

Smæd ikke tiden, du muldvarpesjæl,
hån ikke dem, som har evnerne strammet,
søg ej med snigende bid deres hæl,
som har sat retfærd og lys på programmet...

Her er altså en tydelig hymne til tiden, til det moderne - men i sangen *Der dukker af disen min fædrenejord* skriver den samme Aakjær:

Hvad var vel i verden det fattige liv
med al dets fortærende tant,
om ikke en plet med en dal og lidt siv
vort hjerte i skælvinger bandt!
Om ikke vi drog fra det yderste hav
for bøjet og rynket at stå
og høre de kluk,
de mindernes suk
fra bækken, vi kysset som små!

Andre eksempler kunne nævnes - f. eks. Johannes V. Jensen, der på en ene side hyldede fremskridtet, udviklingen, men som på den anden side kunne hævde, at hele hans forfatterskab var en lang beskrivelse af Himmerland...

Det afgørende er imidlertid denne pendlen mellem tradition og modernitet. Der er måske kun noget ved at rejse ud, når der også er noget at vende hjem til. Det kunne f.eks. være traditionen, hvor vi måske kan finde næring, ståsted, orientering.

Det betyder ikke, at traditionen så bare skal gentages i evig uforanderlighed. Det er stadigvæk en opgave at skrive, så vor tids mennesker kan forbinde sig med det. Jeg har selv i en høstsalme forsøgt at brede væksttemaet ud, så vækstens under ikke kun er et isoleret fænomen, der foregår på marken og som landmanden skal være taknemlig for, mens vi andre kan rette vores taknemlighed mod Supermarkedet... Ordene lyder sådan:

Høstgule marker i solens skær,
under de vældige himle,
fjerne lyde kan høres her,
vækstens under er kommet nær -
spejler den mindste nælde,
Skaberen i sin vælde?

Frøet i jorden som ingen ser,
lever sit liv i det skjulte,
trænger op gennem muld og ler,
står som bølgende marker her -
hvisker om fugl og føde,
nynner om markens grøde!

Dage med travlhed og varsom flid,
kalder på ledige hænder,
korte nætter med hviletid,
lange dage med megen slid -
pause i blålig skygge
bringer et strejf af lykke!

Farver der lyser i gult og rødt,
mellem de dybgrønne blade,
frugt der smager lidt bittersødt,
æbler falder og bliver stødt,
frodige grønne haver
bugner med morgengaver!

Ænser vi kun vores egen agt,
stirrer på egne bedrifter?
Vækstens under, den stille magt,
viser sig i naturens dragt,
ser vi hvad livet ville,
så bliver hjertet stille!

Regnbuens farver er tegnet på
Skaberens nåde og vilje,
syng af glæde højt i det blå,
sangens fylde skal himlen nå,
lovsyng med fugl og fjelde
Skaberen i sin vælde!

Spændingen mellem tradition og modernitet gør sig gældende mange steder. Den kan f.eks. også iagttages i forbindelse med reformationsjubilet, hvor Luther for nogen overvejende var en skurk, der hovedsagelig bør huskes for sine skrifter imod de oprørske bønder og imod jøderne.

For andre er Luther derimod først og fremmest helten, der kort fortalt genindsatte nåden på hæderspladsen i kirkens forkyndelse. Jeg hører selv til dem, for hvem Luther med alle fejl hører til blandt heltene.

Jeg er i det hele godt tilpas med at tale og skrive i forlængelse af en tradition. Komponisten Igor Stravinsky (1882-1971) skriver i bogen "Musikalsk Poetik" (Paris 1945; Wivels Forlag 1947) disse - efter min mening - vise ord: "En sand Tradition er ikke Vidnesbyrd om en svunden Fortid, det er en levende Kraft, der beaander og oplyser Nutiden - langt fra at medføre Gentagelse af det, der var, forudsætter Traditionen det variges Realitet. Det er som en Slægtsgaard, en Arv, man modtager paa Betingelse af, at man frugtbar gør den og lader den gaa videre til sine Efterkommere" (s.52)

Jeg har for mit eget vedkommende haft mange gode oplevelser med at skrive noget, der rimer. Men jeg har som nævnt også haft skuffelser - bl.a. at der gik 7 år efter min første udgivelse før Præsteforeningens Blad fandt plads til så meget som én linje i den anledning...

Det skal man naturligvis ikke lade sig gå på af, hvad jeg da heller ikke har gjort. Jeg har derimod hæftet mig ved, at der står skrevet, at de sidste skal vorde de første...

Jeg er i **100 salmer** repræsenteret med høstsalmen: "Du lagde i det mindste frø" - og i **Kirkesangbogen** med bryllupssalmen: "Glæden ved at dele livet!"

Jeg arbejder i øjeblikket med at genskrive eller gendigte nogle af Luthers salmer - i øvrigt med Povl Christian Balslev på musik siden som komponist og leverandør af nye melodier. At genskrive eller gendigte Luthers salmer er efter min mening noget af en balancegang.

En gendigtning er altid en forandring. Hvis man overhovedet ikke er med på den forandring, så skal man måske bare lade salmerne stå i deres fremmedhed - måske i deres totale

fremmedhed. Det har naturligvis også en pris - nemlig den at vi i mødet med salmen føler, at vi går rundt i et ligkapel. Måske kan man sammenligne med diskussionen om, hvordan klassiske musikværker skal spilles. Skal de absolut lyde præcis som de gjorde for 300 år siden?

Den engelske dirigent Thomas Beecham var imod at bruge det historisk korrekte cembalo i sine Händel-opførelser. Han sagde, at det for ham lød som to skeletter, der har samleje på et bliktag!

Men der er jo også en balance til den anden side. Der er forskel på at forandre - og på at forandre til ukendelighed!

Min forhåbning for mine egne forsøg på gendigtning er, at tekster og melodier bliver mere tilgængelige - men det er samtidig vigtigt for mig, at man stadig kan fornemme at der er tale om en Luthersalme! Én af mine Luthergendigtninger er salmen **Behold os Herre, ved dit ord**, der i salmebogens version (337) lyder sådan:

Behold os, Herre, ved dit ord
trods dine fjenders løgn og mord,
som styrte vil fra tronen ned
din Søn, vor drot i evighed!

Bevis din magt, o Jesus Krist,
som alle herrers herre est,
beskærm din arme kristenhed,
dit navn til pris i evighed!

Vor trøster god, Gud Helligånd,
forén Guds folk i fredens bånd!
stat med os i vor sidste nød,
led os til livet fra vor død!

Min genskrivning eller gendigtning lyder sådan:

Gud! lad os leve af dit ord,
trods dine fjenders løgn og mord,
for hvem kan bryde tronen ned? -
din Søn får sejr i evighed!

Ja, Jesus Kristus, lad os se
din magt og din opstandelse,
vor tro er svag, men du er stærk,
dit navn til pris - bevar dit værk!

Giv håb og mod, Gud Helligånd,
forén du os i fredens bånd,
dæmp du den sidste times nød,
før os til livet fra vor død!

Salmen er i reformationsåret i sin gendigtede version anvendt ved 4 Luther-messer på Sydfyn - med melodi af Svendborgkomponisten Povl Chr. Balslev.

Tradition uden fornyelse dør, men fornyelse uden forankring i traditionen bliver let til vilkårlige slag i luften. Når Aakjær kunne pendle mellem tradition og modernitet, så var det fordi, der var én eller anden form for tradition eller ”sted” at vende tilbage til.

Men hvad nu hvis et menneske udelukkende er opvokset i moderniteten - er der så noget at vende tilbage til? Jeg deltog på et tidspunkt i et

af Syng Nyt arrangementerne i Vartov. Det var på mange måder en god oplevelse, men der er dog en replik, som er blevet hængende i erindringerne. I forbindelse med diskussionen var der en deltager, der nærmest med jubel i stemmen fastslog, at der hvor hun arbejdede, der var der ganske enkelt slet ingen tradition - og dermed heller ikke noget at vende tilbage.

Det er måske rigtigt. Jeg er dog ikke i stand til at juble over traditionen, der blev væk, da jeg som anført er temmelig skeptisk overfor en fornyelse, der ikke er forankret i traditionen. Hvad kunne forhåbningen så være? Ja, den kunne måske bestå i, at der rundt om i landet stadig findes steder, der repræsenterer en levende tradition. En tradition som de traditionsløse i givet fald kunne lade sig inspirere af!

